

I hur stor omfattning ska en polisman och en parkeringsvakt tolerera våld i sin tjänsteutövning?

Susanne Wikman

Luleå tekniska universitet

C-opsats

Rättsvetenskap

Institutionen för Industriell ekonomi och samhällsvetenskap

Avdelningen för Samhällsvetenskap

Förord

Jag vill skänka ett varmt tack till min handledare Bertil Bengtsson som har varit till en värdefull hjälp under mitt skrivande. Med din stora kunskap inom detta rättsområde och vägledande hand har det gett mig möjligheten att färdigställa denna uppsats. Dina synpunkter har varit mycket uppskattade och på mina funderingar har du alltid kunnat ge ett bra och genomtänkt svar. Du har varit ett enormt stöd för mig under denna uppsats. Jag är mycket tacksam för att jag fick just dig som min handledare. Mitt hjärtliga tack till dig!

Avslutningsvis vill jag tacka min bror Fredrik Wikman som hela tiden uppmuntrat och stöttat mig under mitt arbete med denna uppsats. Dina synpunkter har varit värdefulla för mitt arbete. Ett stort tack till dig!

2010-05-20 Luleå

Susanne Wikman

Sammanfattning

Beträffande motiven till Skadeståndslagen betonas att en del tjänstemän är mer utsatta än andra för våld inom sitt arbete. Det är främst tjänstemän inom polisväsendet som är utsatta. Som tjänsteman inom detta utsatta yrke får individen vara medveten om att denne är mer utsatt än andra för att mötas av våld i sitt arbetsliv. Nyligen blev en polis inte beviljad skadestånd efter att ha blivit utsatt för skallningar vid ett gripande. Det finns även ett annat exempel med en parkeringsvakt som blev utsatt för ett stryptag, även denne gick utan skadestånd. I uppsatsen ges en närmare inblick på lagregeln 2 kap 3§ SkL och en undersökning vad den rättsregeln ger poliser och parkeringsvakter för rätt till kränkingsersättning. För tjänstemän inom polisväsendet är det en förutsättning att kränkningen är av allvarligare art än som kan förväntas inom denna yrkesgrupp för att skadestånd ska bli aktuellt. Det har att göra med att yrkesgruppen får bära en del av ansvarsrisken eftersom det hör till deras arbetsuppgift att vara i kontakt med människor som har en benägenhet att vara problematiska och ohanterliga. Riskfördelningen är bara aktuell vid yrken där tjänstemannen tar hand om individen i sin tjänsteutövning. Kränkningen skall ha en anknytning till en lagöverträdelse där individens person, frihet, frid eller ära blir hotad. Tidigare rättspraxis på området visar att HD varit motvillig till att ge kränkingsersättning till poliser men under senare år har polisernas möjlighet till ersättning utvidgas. Vilket det har blivit genom ett plenumavgörande av HD, NJA 2005 s.738 som är ledande rättspraxis på rättsområdet. Målet handlar om en polis som blev utsatt för en spottloska i ansiktet under en häktning och som blev beviljad kränkingsersättning.

Abstract

The damage act emphasize that some categories of officials are more exposed to violence in their duty than individuals in other professions. It is primarily police officials who are vulnerable. The individuals in the police profession must be aware of the risks that comes with it. Recently a police officer was denied indemnity after having been exposed for head butt during a seizure. There is a furthermore example of a traffic warden who was exposed to a chokehold, and whom also was denied indemnity. In this essay I have examined the legislative provision 2 Ch. 3§ SKL and a survey on the subject of what the law in question actually provides police officials and parking attendants in compensation . In the case of police officials, it is essential that if any compensation is to be adjudicated, the violation has to been more serious than one might reasonably expect for this kind of profession. It has to do with this profession may bear some of the liability risk because it is part of their task to be in contact with people who are prone to be problematic and unworkable. The violation against the official must be offensive in a way that attacks or threatens his or hers personality, freedom, or honour. Earlier court decisions shows that HD has been reluctant to provide compensation for assault on police but in the recent years has ability of the police to reimbursement extend. By a plenary ruling of HD, NJA 2005 s. 738 who is leading jurisprudence in this area. The goal is about a policeman who became the victim of a gob in the face during an arrest and was granted violation compensation.

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1. Syfte	5
1.2. Metod och teori	5
2. Bakgrund	6
2.1. Allmänt om kränkingsbegreppet	6
2.2. Vad innebär kränkingsersättningen enligt 2 kap 3§ SkL?.....	7
2.3. Ersättningsens storlek	8
2.4. Vilka Lagmotiv och HD-praxis åberopas vanligtvis?.....	9
2.5. Kritik mot Kränkingsersättningen	10
3. En redogörelse för rättspraxis	13
3.1 Tidigare ledande rättspraxis, NJA 1999 s. 725	13
3.1.1. Kommentarer till NJA 1999 s. 725	213
3.2.1 Dominerande rättspraxis, NJA 2005 s 738.....	13
3.2.1. Kommentarer till NJA 2005 s. 738	14
3.3. Mål 1: Hovrätten för Skåne och blekinge, mål 2007-03-22, B 492-06.....	14
3.3.1 Kommentarer till mål 1	15
3.4. Mål 2: Malmö tingsrätt, mål 2010-02-04, B 10001-09	14
3.4.1. Kommentarer till mål 2	14
3.4.2. En jämförelse mellan mål 1 och mål 2.....	15
3.5. Mål 3: Växjö tingsrätt	15
3.5.1. Kommentarer till mål 3	16
3.6. Mål 4: Svea hovrätt, mål 2009-09-04, B 4693-09.....	16
3.6.1. Kommentarer till mål 4	17
3.6.2. En jämförelse mellan mål 3 och mål 4	17
4. Slutdiskussion	18
4.1 Fortsatt forskning	20
5. Källförteckning	21
6. Rättsfallsförteckning	22

Förkortningar

bet.	Betänkande
Brom.	Brottsoffermyndigheten
HD	Högsta domstolen
HovR	Hovrätten
NJA	Nytt Juridisk Arkiv, Avd 1
Prop.	Proposition
SkL	Skadeståndslagen
SOU	Statens offentliga utredningar

1. Inledning

Personligen tror jag att polisen många gånger har en fördel vid en domstolsförhandling. Denna uppfattning har jag fått genom att följa media. Det finns framför allt ett rättsfall som väckte min uppmärksamhet för detta område och det handlar om en 15 årig pojke som kallade två poliser grisar och grymtade framför dem. Tingsrätten dömde pojken till att betala 200 kr i dagsböter på grund av att han förolämpat polismännen. 15 åringens advokat anser detta fall vara intresseväckande i ett juridiskt perspektiv eftersom det är vanligt förekommande att tjejer blir kallade hora men direkt en polis blir kallad gris blir det ett åtal. Precis som 15 åringens advokat finner jag detta rättsfall intressant och i hög grad häpnadsväckande i och med att 15 åringen dessutom blev dömd.¹

En del tjänstemän är mer utsatta än andra arbetstagare för våld inom sitt arbete. Som tjänsteman inom utsatta yrken får personen vara medveten om att denne är mer utsatt än andra för att mötas av våld i sitt arbetsliv. De utsatta yrkesgrupperna kan bli beviljad kränkingsersättning men då krävs det att tjänstemannen har blivit allvarligt kränkt enligt 2 kap 3§ SkL. Tjänstemannen ska då i hög grad blivit utsatt för en våldshandling som går utöver yrkesrollen och inriktar sig mot befattningshavarens privata sfär. Uppfylls detta krav blir befattningshavare beviljad kränkingsersättning.

Nyligen blev en polis inte beviljad skadestånd efter att ha blivit utsatt för skallningar vid ett gripande. Det finns även ett annat exempel med en parkeringsvakt som nyligen blev utsatt för ett stryptag, även denne gick utan skadestånd. Ska en befattningshavare som bär uniform och har en större mental beredskap tolerera vilket våld som helst? Jag ska titta närmare på lagregeln 2 kap 3§ SkL och undersöka vad den rättsregeln ger poliser och parkeringsvakter för rätt till kränkingsersättning.

Tjänstemän utsätter sig själva för fara när det blir bemötta med motstånd dagligen i deras arbetsliv. En fråga av betydande vikt är om de kan lita på att de får upprättelse av domstolen ifall det hamnar i en obehaglig situation? Finns domar som talar både för och emot en upprättelse för arbetstagaren. Rikspolisstyrelsen har under senare år krävt en förändring i synsättet gällande kränkingsersättningen. De har kämpat för att deras rätt till kränkning ska bli mer utvidgat, vilket det i viss mån har blivit genom ett plenumavgörande av HD, NJA 2005 s.738. Målet handlade om en polis som blev utsatt för en spottloska i ansiktet under ett gripande och som blev beviljad skadestånd.

1.1. Syfte

Mitt syfte är att utreda i hur stor omfattning en polisman och en parkeringsvakt ska tolerera våld i sin tjänsteutövning.

1.2. Metod och teori

I denna rättsutredning har jag gjort en undersökning av kränkingsersättningen inom skadeståndsrätten. Fokus under arbetet har legat på lagregeln 2 kap 3§ SkL. Jag har tagit reda på aktuell rättsfakta genom att använda mig av den traditionella juridiska metoden som innebär att studera rättspraxis, förarbeten, doktrin och relevanta domar. Ämnets litteratur har jag upplevt till stor del vara enformig, vilket har resulterat i att det varit materialfattig. Dominerande rättspraxis på detta område är NJA 2005 s 738, domen avgjordes i plenum och bröt den då ledande praxisen, vilken var NJA 1999 S 725. Jag nämner båda målen i uppsatsen. Förarbeten jag använt mig utav

¹ <http://www.dn.se/sthlm/grymtning-gav-200-kronor-i-boter-1.812227>

är SOU 1992:82 Ersättning för kränkning genom brott och prop. 2000/01:68 Ersättning för ideell skada. Förarbetena har varit en informativ hjälp i min undersökning och prop. 2000/01:68 har gett mig förståelse för det ledande prejudikatet. Doktrin jag har använt mig av är *Skadeståndsrätt* (2008) och *Skadeståndslagen: En kommentar* (2008) och *Kränkning Studier i skadeståndsrättslig argumentation* (2008). De två förstnämnda böckerna uppfattade jag som likartad i stor omfattning och den sistnämnda boken öppnade ögonen för beaktansvärd kritik mot kränkingsbegreppet.

Genom att använda mig av denna metod har jag redogjort och argumenterat för gällande rätt på skadeståndsrättens rättsområde, kränkning. Jag har valt att studera två yrkesgrupper, vilka är polismän och parkeringsvakter av den anledningen att dessa två yrkesgrupper är mer utsatta än andra för våld i sitt arbete. Media har uppmärksammat intresseväckande rättsfall som givit ett stort frågetecken rådande hur mycket en polisman och en parkeringsvakt egentligen skall tolerera i sin yrkesroll. I denna rättsutredning undersöker jag var gränsen går för kränkingsersättning för en polis och en parkeringsvakt. Jag ställer mig frågan när en tjänsteman bör få skadeersättning för den kränkning den blivit utsatt för i dess arbete. Detta har jag valt att studera genom fyra rättsfall som jag i hög grad finner märkliga av den anledningen att utgången i de olika domarna blivit helt olika trots att rättsfallen påminner om varandra. Först presenteras rättsfallen och sedan kommenteras dessa för att argumentera kring hur domstolen har bedömt målen. Därefter har målen ställts mot varandra och jag har gjort en jämförelse dem emellan. Med rättsfallen har mitt ändamål varit att undersöka hur domstolen gör sin bedömning utifrån 2 kap 3§ SkL. Jag vill avslutningsvis understryka att när jag skriver om tjänstemän och befattningshavare är det endast poliser och parkeringsvakter som åsyftas om inget annat framgår.

2. Bakgrund

2.1. Allmänt om kränkingsbegreppet

Lagregeln om kränkning finns att hitta i 2 kap 3§ SkL och den lyder ”Den som allvarligt kränker någon annan genom brott som innefattar ett angrepp mot dennes person, frihet, frid eller ära skall ersätta den skada som kränkningen innebär.”² Denna lagregel har ersatt 1 kap 3§ SkL och ordet lidande har blivit utbytt till skada. Lagregeln tillkom 2002 och ändringen av ordet hade inte som syfte att göra någon förändring av rättsläget. Syftet var istället att klarlägga lagregelns placering och vad den innebär. Redan innan utbytet av ordet i lagrummet användes ordet kränkingsersättning flitigt i olika sammanhang som exempelvis doktrinen. Lagregelns uppgift är att ge ersättning åt en individ som har blivit utsatt för en situation som framkallat känslor av förnedring, skam och rädsla vid kränkningsituationen. Kränkingsersättningen syftar på att ersätta de personliga upplevelsorna men samtidigt lägger förarbetena tonvikten på en opartisk granskning av dominerande moraliska och samhälleliga bedömningar. Vid en kränkning finns det en gärningsman och ett offer. Händelsen som offret är med om kommer att bedömas med utgångspunkt i hur gärningen typiskt sett brukar förekomma. Domstolen bedömer sedan händelsen med utgångspunkt i hur en enskild individ generellt skulle ha upplevt den kränkande situationen. De utreder sedan i vilken omfattning kränkningen har förekommit för individen som har varit med om gärningen.³

Kränkingsersättningens funktion är att den skadelidande individen ska kunna glömma den otäcka upplevelsen och kunna gå vidare med en guldkant i livet genom att kosta på sig något som inte hade varit möjligt utan den ekonomiska ersättningen. ”Den kan bidra till att den

² Bengtsson, B Strömbäck E. *Skadeståndslagen: En kommentar*. s. 61 Solna: Nordstedts Juridik, 2008.

³ Andersson, Håkan: *Kränkingsersättning - spott och spe för yrkespersoner*, Infotorg s. 2-3

skadelidande får upprättelse för den förnedrande och kränkande handlingen och därmed också bidra till att återställa självrespekten och självkänslan.”⁴ För den individen som blir utsatt för en påtaglig kränkning, som sätter sina spår kan det innebära att individen måste genomföra en omställning i sitt liv. En ekonomisk ersättning kan vara till stor hjälp i en sådan situation.⁵ Vad som slutligen kan sägas om kränkingsbegreppet är att kränkingsersättningen enligt förarbetena har till uppgift att skydda individen ifrån att bli kränkt. Den individ som inte själv är rädd om sin privata sfär, blir heller inte skyddad av denna lagregel. Denna problematik kan ofta uppstå vid arbetstagare inom ordningsmakten.⁶

2.2. Vad innebär kränkingsersättningen enligt 2 kap 3§ SkL?

Det finns en interaktion mellan skadeersättningsskyldighet samt påföljdsskyldighet när det är frågan om kränkning. 2 kap 3§ SkL uttrycker att en individ som genomför en lagöverträdelse som innebär en allvarlig kränkning av en annan individ och som ger skadlig inverkan på individens person, frihet, frid eller ära ger ersättning för den skada kränkningen medför. En kränkning i dessa fall förekommer även om någon frambringar föreställningar av rädsla, förnedring, skam och likartade känslor. Det är nödvändigt att veta vilka typer av förseelser som överensstämmer med 2 kap 3§ SkL och som kan etablera en ersättningsskyldighet vid en kränkning. Här nedanför ges en förklaring till vilka typer av lagöverträdelse det kan vara talan om vid de olika specifika typerna.⁷

- Angrepp mot person tar sikte på angrepp mot den kroppsliga integriteten. Exempel på brott som innebär sådant angrepp utgörs av mordförsök, misshandel, våldtäkt, vållande till kroppsskada eller sjukdom, våld mot tjänsteman, förgripelse mot tjänsteman samt övergrepp i rättssak under förutsättning att den angripne utsatts för våld.
- Angrepp mot annans frihet avser angrepp mot individens rörelse- och handlingsfrihet såsom exempelvis vid människorov, olaga frihetsberövande, försättande i nödläge, olaga tvång, rån och utpressning.
- Angrepp mot frid avser främst angrepp mot individens rätt att få vara i fred och att få hålla sitt privatliv okänt för andra. Exempel på brott som innebär ett sådant angrepp utgörs av olaga hot, hemfridsbrott, ofredande, brytande av post- och telehemlighet, intrång i förvar, olovlig avlyssning, hot mot tjänsteman, överträdelse av besöksförbud samt förgripelse mot tjänsteman och övergrepp i rättssak under förutsättningen att gärningen innefattar hot.
- Angrepp mot ära tar slutligen sikte på angrepp som riktar sig mot någon annans anseende eller självkänsla. Exempel utgörs av förtal men också mened, under förutsättning att gärningsmannen haft uppsåt att skada en oskyldig person. Detsamma gäller falskt eller obefogat åtal, falsk eller obefogad angivelse samt falsk eller vårdslös tillvitelse.⁸

Det finns ett krav som är av betydande vikt och det är att kränkningen skall ha en anknytning till en lagöverträdelse. Det finns en restriktion på att kränkningen ska vara av allvarlig art enligt 2 kap 3§ SkL. Är kränkningen inte av allvarlig art utgår inte skadestånd enligt 2 kap 3§ SkL. För att avgöra om en kränkning är av allvarlig art brukar domstolen titta på individen som blivit utsatt för kränkningen och personens uppträdande i samband med kränkningen. Den individ som framkallar en kränkning genom att uppträda på visst sätt går miste om rätten till skadestånd om

⁴ Prop. 2000/01:68 s.48

⁵ Prop. 2000/01:68 s. 48

⁶ Andersson, Håkan. 2005:2-3

⁷ Hellner J, Radetzki M. *Skadeståndsrätt*. s. 79-80. Stockholm: Nordstedts Juridik AB 2008

⁸ Ovanstående punkter är återgivna efter Hellner J och Radetzki M. *Skadeståndsrätten* s.80

den som blivit hetsad till lagöverträdelsen inte gjort sig skyldig till en allvarlig lagöverträdelse i jämförelse med den provocerande handlingen. Genom att provocera fram en olaglig handling som får till följd exempelvis övervåld, så har inte den utsatte samma rätt till skadestånd eftersom gärningsmannen inte känner respekt för den skadelidande i samma utsträckning som om inte den provocerande handlingen hade utförts. Den olagliga förseelsen blir inte lika allvarlig om den skadelidande själv har provocerat fram övervåldet.⁹

2.3. Ersättningens storlek

Ersättningen för lidande vid allvarliga våldsbrott har ökat i betydande utsträckning de senaste åren. Vid ersättning för lidande vid allvarliga våldsbrott låg ersättningen kring år 1990 runt omkring 15 000 kr. Två mål från Högsta domstolen, NJA 1991 s. 766 och NJA 1992 s 541 har emellertid gjort att ersättningen har ökat till omkring 70 000 kr. Sveriges ersättningsstorlek kan uppfattas som mycket låg i en jämförelse med framstående fall i USA. Men en sådan jämförelse är svår att göra eftersom uppfattningen om skadestånd är en annan i USA. Ersättningen är högre i somliga fall men i de flesta fall blir den skadelidande beviljad lägre ersättning eller ingen ersättning alls. I USA är synen på ersättningen för ideell skada inte bara en återupprättelse för den skadelidande utan även som ett individuellt bötesstraff för gärningsmannen. Skadeståndet har ett förebyggande syfte i många länder och det är tydligt märkbart att Sveriges ersättningsnivå ligger under det som är mest förekommande i andra länder. Det ger dock inte någon grund till en allmän ökning av ersättning för lidandet av de slag som åsyftas i 1 kap 3§ SKL.

I dagsläget är det domstolarnas ansvar att yttra sig om rättsbildningen vid ersättning för kränkning vid brottslig handling. Detta eftersom de under senare år har kommit flera betydelsefulla och vägledande rättsfall. Brottskadenämnden och Ansvarsförsäkringens personskadenämnd har också varit av betydande vägledning för domstolen när vägledande rättsfall saknats. "Det är naturligt att nämndernas praxis har blivit vägledande för domstolarna när prejudikat saknats från Högsta domstolen. Genom det stora antalet ersättningsanspråk som dessa nämnder tar ställning till får de en betydligt större överblick över dessa ersättningar än någon enskild domstol."¹⁰ Högsta domstolen är de som har bestämt rättsutvecklingen under sista tiden men interaktionen mellan domstolen och nämnderna har fungerat bra.¹¹

I regeringens bedömning i prop. 2000/01:68 s. 54 menar de att ingen lagändring gällande kränkingsersättningen krävs av den orsaken att ökningen av ersättningsnivåerna har varit bra. Ersättningen är numera i betydande omfattning högre än när kommittén inledde sitt arbete för drygt 10 år sedan, då argumenterades det för att kränkningen av den personliga integriteten låg mycket lägre än övrig standard vid en global jämförelse. En sådan diskussion är nuförtiden inte aktuell.¹² "Den nuvarande ersättningsnivån ligger i stort sett på den nivå som kommittén förespråkar i 1992 års betänkande. Det bör liksom tidigare vara de rättstillämpande organens uppgift att bestämma kränkingsersättningens omfattning och då göra en skönässig bedömning baserad på förhärskande etiska och sociala värderingar."¹³

Det lägsta ersättningsbeloppet för kränkning är 5 000 kr, vilket har att göra med att det bara är de allvarliga kränkningarna som ersätts. Det varierar dock i hög grad hur mycket som brukar dömas ut i skadestånd men den vanligaste ersättningen vid kränkning brukar vara kring 5 000 kr och 15 000 kr.¹⁴

⁹ Hellner J, Radetzki 2008:82

¹⁰ SOU 1992:84 Ersättning för kränkning genom brott. s. 256-257

¹¹ SOU 1992:84 s. 251-257

¹² Prop. 2000/01:68 Ersättning för ideell skada. S 54-55

¹³ Prop. 2000/01:68 s 56

¹⁴ <http://www.brottsoffermyndigheten.se/default.asp?id=1693>

2.4. Vilka Lagmotiv och HD-praxis åberopas vanligtvis?

Beträffande motiven till SkL betonas att en del tjänstemän är mer utsatta än andra för våld inom sitt arbete. Som tjänsteman inom utsatta yrken får individen vara medveten om att arbetstagaren är mer utsatt än andra för att mötas av våld i sitt arbetsliv. Det är främst tjänstemän inom polisväsendet som är utsatta. För tjänstemännen inom detta arbete är det en förutsättning att kränkningen är av allvarligare art än som kan förväntas inom den här yrkesgruppen för att skadestånd ska bli aktuellt.¹⁵ Det har att göra med att yrkesgruppen får bära en del av ansvarsrisken eftersom det hör till deras arbete att vara i kontakt med människor som har en benägenhet att göra motstånd. Riskfördelningen är bara aktuell vid yrken där tjänstemannen har en professionell kontakt med individen i sin tjänsteutövning. Motstånd mot tjänstemän förekommer vanligtvis vid arbetsuppgifter som gör att befattningshavare kommer i kontakt med problematiska och ohanterliga personer. Vad som är av väsentlig vikt är den skadelidandes arbetsuppgifter i kränkningsituationen i samband med gärningsmannens kränkande handlingssätt. Detta är av betydande vikt eftersom då kan domstolen utläsa om gärningsmannens agerande är riktat mot yrkesrollen eller mot privatpersonen bakom uniformen och därefter utgå från det när de gör en bedömning.¹⁶

Det finns ett plenumavgörande av HD från 2005, NJA 2005 s.738, som handlade om en polis som blev utsatt för en spottloska i ansiktet under en häktning. Polisen var medveten om att förövaren som utsatt honom för detta brukar hålla till där missbruk förekom. Polis mannen var därför rädd att han fått HIV eller Hepatit och var väldigt orolig i flera månader tills han fick provresultaten, lyckligtvis visade det sig att svaren var negativ. Problematiken i rättsfallet var att besluta om polis mannen blivit allvarligt kränkt genom att ha blivit spottad i ansiktet. För att bli beviljad kränkningssättning enligt 2 kap 3§ SkL krävs det att individen ska ha blivit allvarligt kränkt.¹⁷

Tidigare rättspraxis på området visar att HD varit ovillig till att ge kränkningssättning till poliser som har orsak att bemötas av vissa angrepp i sin yrkesroll. Poliserna får i sin yrkesutövning antas ha en större mental försvarsberedskap för detta, och därför har de i rättspraxis varit ovilliga att tilldöma poliser kränkningssättning,¹⁸ vilket NJA 1999 s 725 är ett utmärkt exempel på. Även i detta rättsfall blev en polisman bespottad vid en arrestering men HD bedömde att polis mannen inte var berättigad till kränkningssättning i överensstämmelse med gamla regeln 1 kap 3§ SkL, där nyckelordet var lidande vid olagliga handlingar mot personens frihet.¹⁹ Denna dom har fått stark kritik från polisen. Rikspolisstyrelsen meddelande deras kritik till regeringen genom en skriftlig handling, där det framgick att styrelsen ansåg att polisen ska ha rätt till ersättning i en större omfattning när det blir utsatta för våld.

Motståndet från polisen talar för att det varit väsentligt för propositionen som blev aktuell två år senare efter kritiken, där regeringen föreslog starkare integritetsskydd åt utsatta arbetstagare.²⁰ Förarbetena till den nya regeln i 2 kap 3§ SkL belyser att det som är av betydande vikt är om attacken i hög grad är riktad mot arbetstagarens personliga område.²¹ En belysande företeelse på en sådan personlig kränkning kan vara att bli spottad rätt i ansiktet.²² 1999 års dom återspeglas i denna proposition och polisens kritik verkar ha fått gensvar.²³ ”Det är därför naturligt att den ändrade lagstiftningen medför en viss förskjutning av praxis, så att vissa angrepp som tidigare

¹⁵ Bengtsson, B Strömbäck E. 2008:64

¹⁶ Andersson, Håkan. 2005:6

¹⁷ Andersson, Håkan. 2005:1-2

¹⁸ NJA 2005 s 738

¹⁹ Andersson, Håkan. 2005:1-2

²⁰ Andersson, Håkan.2005:4-5

²¹ Andersson, Håkan. 2005:1-2

²² Prop. 2000/01:68 s.66

²³ Andersson, Håkan.2005:4-5

kan sägas ha legat strax under gränsen för kränkingsersättning numera kan berättiga till sådan ersättning.”²⁴ Riskpolisstyrelsen gjorde en skrivelse till Justitiedepartementet under mars 2005 innan HD:s plenumavgörande. Den bakomliggande orsaken till det var att i samband med en arrestering blev två poliser beskjutna men blev inte beviljad kränkingsersättning enligt 2 kap 3§ SkL. Rikspolisstyrelsen ville därför att Brottsoffermyndigheten skulle se över lagregeln gällande kränkingsersättningen.²⁵

Det är av stor betydelse att alla faktorer tas med vid tillfällena där en påstådd kränkning har skett.²⁶ Vad som är betydelsefullt är om befattningshavaren på något sätt har framkallat den olagliga handlingen genom att själv använda våld.²⁷ Det är först när gärningsmannen använder sig ut av allvarligare våld än det som är förväntat av den vållande handlingen som den skadelidande har framkallat som skadestånd kan bli aktuellt för kränkningen.²⁸

2.5. Kritik mot Kränkingsersättningen

Juristen Mårten Schultz ställer sig kritiskt till kränkingsersättningen och anser inte att kränkingsbegreppet är ett område som bör ligga inom skadeståndsrätten.

"Skadeståndsrättens uppgift är att ge en skadad möjlighet att erhålla ersättning från den som ansvarar för skadan. Skadeståndsrättens syftar däremot inte till att bestraffa skadevällaren - och inte heller till att skuldbelägga gärningar. I denna beskrivning ligger en fundamental skillnad mellan skadeståndsrätten och straffrätten. Men det finns ett skadeståndsrättsligt begrepp som inte passar in i denna beskrivning, ett begrepp som placerats i ett skadeståndsrättsligt sammanhang men som inte hör hemma där. Kränkingsbegreppet. Vid närmare granskning framträder kränkingsbegreppet, som det har utvecklats, som en svårsmältbar anomali i skadeståndssystemet.[...]Slutsatsen är att kränkingsbegreppet i sin nuvarande tappning är i grunden felkonstruerat och borde överges."²⁹

Mårten Schultz tar i sin bok *Kränkning Studier i skadeståndsrättslig argumentation* (2008) upp fem dilemman som han anser vara problemfyllda gällande kränkingsersättningen. Det första problemet handlar om kränkingsbegreppet och orsakskravet. I skadeståndsrätten är kausalitetskravet i högsta grad den huvudsakliga komponenten. Schultz tvivlar på att det finns ett orsakssammanhang när det är frågan om en ideell skada med avseende på kränkning. HD framhåller att kausalitetskravet även avser kränkning, vilket är ett svar i överensstämmelse med skadeståndsrätten. Även om HD framhåller att det finns ett kausalitetskrav vid kränkning, är det svårt att se att det faktiskt tillämpas likadant som vid andra omständigheter. Schultz anser att det är en sådan stor skillnad jämfört med andra situationer och att det blir problematiskt att alls resonera kring ett kausalitetskrav.

Schultz frågar sig vad kränkning är för något, när det inte är en personskada och HD ger beskedet att kränkningen faktiskt är densamma som handlingen. Han ser detta som högst problematiskt att kränkingsersättningen skall kompensera själva gärningen som är densamma som kränkningen. Han ställer sig i hög grad frågande till hur själva kausalitetsbedömningen går till i sådana fall. Det är omöjligt att finna ett orsakssamband mellan två saker som bedöms vara likadan, själva kausalitetsbedömningen blir då ett cirkelresonemang. Schultz tycker att det i

²⁴ Andersson, Håkan. 2005:1-2

²⁵ <http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/07/95/76/fa8cf28f.pdf>

²⁶ Andersson, Håkan. 2005:1-2

²⁷ Bengtsson, B Strömbäck E. 2008:64

²⁸ Prop. 2000/01:68 s.65

²⁹ Schultz, Mårten: SvJT 2008 s 37 Kritik mot kränkingsbegreppet

lagstiftningen uttalade kravet på orsakssamband är en bluff. I själva verket finns inget kausalitetskrav vid kränkning, det är en skenargumentation vid den språkliga utformningen i 2 kap 3§ SkL. Han anser att det är en häpnadsväckande lättsinnig uppfattning av kausalitetskravet som är den huvudsakliga komponenten i skadeståndsrätten.

Det andra problemet handlar om kränkingsbegreppet och skadeståndsrättens inre moralitet. Den kränkings- och skadeståndsbedömning som HD ägnar sig åt funkar inte i praktiken när skadan likställs med gärningen. En bedömning av sambandet mellan gärningen och skadan blir egendomlig när skadan är densamma som gärningen. När man läser domskälen finns inte en enda anmärkningsvärd argumentation gällande det problemet. Vilket kan bero på att när det gäller verklighetstillämpningen så görs en bedömning av gärningen och den påföljd detta får för den skadelidande är något de brukar bortse ifrån. Vilket innebär att skadeståndet blir beviljat beroende på hur allvarlig gärningen är. Desto allvarligare gärning desto högre skadestånd. Att göra en sådan bedömning är i oenighet med skadeståndsrätten, vilket innebär att kränkingsfallen inte bedöms som i den sedvanliga skadeståndsrätten. Orsakskravet som är den viktigaste faktorn bedöms inte längre, istället är det bara den specifika handlingen som bedöms. ”Denna oharmoniska relation till skadeståndsrättens grundläggande begrepp medför att kränkingsbegreppet hamnar i konflikt med skadeståndsrättens inre moralitet.”³⁰ Skadeståndsrätten vilar på en liberal grundläggande uppfattning, vilket innebär en rättvisetanke. Om en person skadar en annan individ ska skadevållaren kompensera den skadelidande och på så vis gottgöra skadan.

Det tredje problemet handlar om vad kränkingsersättningen ersätter för något. Schultz ställer sig frågan varför det är den skadelidande som ska kompenseras för kränkningen eftersom det inte är skadan av kränkningen som ersätts utan det är själva kränkningen. På något sätt måste en skada konstateras och då förutsätts det att den individen som har utsatts för gärningen har blivit skadad, vilket gör att det är just den individen som blir beviljad ersättning. Skadeståndets syfte är att fungera som en ekonomisk kompensation i ett individuellt fall där skadan är fastställd. De obehag som skadan har medfört för individen ska kompenseras och vid vissa tillfällen kan det vara besvärligt att fastställa vad skadan är. Det är även svårt att veta hur en skada ska värderas. Hur mycket är ett fult ärr värt? Kränkingsersättningen har den komplicerade uppgiften att skadeståndet ska kompensera och fastställa en penningssumma för något som det är svårt att värdera. Schultz tar upp det som 2001 års proposition säger angående offrets möjlighet att kosta på sig något utöver det vanliga för att kunna glömma händelsen. Han ställer sig kritisk till detta och frågar sig om avsikten med ersättningen är att överkompensera offret och att denne ska tilldelas mer pengar än vad skadan är värd. Han är medveten om att denna åsikt kan verka hård men menar på att det är lidandet som ska ersättas och att lidandet är en skada. Han understryker att kränkingsersättningen inte ska vara en bonusersättning.

Det fjärde problemet handlar om den kollektiva metoden. Metoden för att fastställa kränkingsersättningen är i normala fall så att det gör en bedömning av skadans omfattning och utifrån det görs en bedömning om skadeståndets storlek med utgångspunkt i de enskilda omständigheterna. Huvudregeln i skadeståndsrätten är att det är den skadelidandes situation som är grunden för bedömningen i det enskilda fallet. Det görs därför en bedömning på den skadelidandes situation i livet efter att ha varit med om den obehagliga situationen. Schultz menar att denna metodologiska huvudregel är ledande för skadeståndsrätten. Han menar även att det är svårt att tänka sig att en rättslig disciplin avlägsnar sig ifrån uppfattningen att det är den skadelidandes situation som är grunden för bedömandet i det enskilda fallet och på samma gång beskrivas som en skadeståndsrättslig disciplin. Det är detta som han anser utgör ett dilemma genom att tillvägagångssättet för prövningen av kränkningens omfattning och skadeersättningens storlek är ett irritationsmoment i skadeståndsrätten.

³⁰ Schultz Mårten 2008:35

En bedömning av kränkningen görs inte utifrån den enskilda skadelidande. Vilket innebär att den enskildas upplevelse inte har någon betydande roll vid bedömning om en individ har blivit kränkt. Det innebär även att individens upplevelser inte heller har någon betydande roll vid bedömningen av kränkningens påföljder, vilken har en väsentlig roll vid bedömningen av skadeersättningens storlek. Den enskildas kränkning är inte av betydande roll utan det är den allmänna uppfattningen om kränkningen som avgör om personen blir beviljad skadeersättning. Metoden vid bedömningen av en kränkning är alltså kollektiv och inte typiskt individuell vilket den vanligtvis är vid en bedömning av skadestånd. Därför ställer han sig frågan, om inte denna kollektiva metod egentligen är ett väldigt främmande inslag i en individuellt orienterad skadeståndsrätt?

Det femte problemet handlar om kränkingsbedömningen och skönmässiga beloppsbestämningar. Genom att kränkingsersättningen fått den betydelse som den har, kan det verka som att det lätt blir en skönmässig beloppsbestämning. Schultz påpekar att genom att inte ha riktlinjer i bedömningen av beloppsbestämningen blir det ett rättsäkerhetsproblem. Det finns inte någon argumentation kring beloppet eller någon återopande för tidigare beslut vilket gör att rättsläget blir osäkert. Han riktar uppmärksamheten på förutsebarhetsskäl och att det av den anledningen borde framställas schabloner och generella hållpunkter för bedömning. Vid kränkingsfall är bedömningen av skadeståndet intressant och betydelsefullt för alla människor att få reda på skälen till att domstolen dömde som de gjorde. För den skadelidande är det framförallt viktigt av den anledningen att det kan leda till missbelåtenhet att inte få reda på varför domstolen valde att exempelvis minska skadeståndet. Schultz belyser vikten av att både den skadelidande och offentligheten förstår motiven bakom domen.

Här gör Schultz en summering av de fem uppställda problemen och framhäver även sin egen åsikt i problemet. Han tycker att kränkingsbegreppet i grunden är felutformat och det är den kritiska undersökningens slutsats. Kränkingsbegreppet har dock blivit av stor betydelse i skadeståndsrätten och en av anledningarna till att begreppet blivit så omfattande kan bero på den öppna tolkningen av kränkingsbegreppet. Han skriver att det kausalitetskrav som lagen inbegriper är en skenargumentation i förarbetena för att lagregeln ska vara lämplig i skadeståndsrätten. Genom att lagstiftarna definierar kränkingsbegreppet som ett medel för att uppnå ett visst mål tycker inte han att det är överraskande att domstolarna är av den uppfattningen att de är fria i sin tillämpning.

Slutligen vill Schultz redogöra för sin egen uppfattning om kränkingsbegreppet. ”Kränkingsbegreppet fördunklar de övervägandena som bör vara vägledande för dessa bedömningar och gör dessutom skadeståndet svårmotiverat ur ett övergripande rättspolitiskt perspektiv”³¹ Han funderar kring hur det skulle gå att utforma kränkingsbegreppet på ett sätt som ger en ersättningslösning, han kommer fram till att den bästa lösningen skulle vara att ge kränkingsbegreppet en ny betydelse och försöka förändra uppfattningen kring begreppet. Han anser att bestämmelserna kring kränkingsersättningen skall bedömas ur ett individuellt perspektiv med det menar han inte att den skadelidandes personliga föreställning ska vara av väsentlig betydelse eftersom schablonisering kan krävas vid vissa situationer. Bedömningen ska dock utgå från den skadelidandes personliga integritetsinskränkning och fokus ska inte ligga på en integritetskollektiv. Schultz anser att det är skadan som ska ligga till grund för skadeståndsbedömningen och inte gärningen, han anser att ” det centrala vid detta är emfasen: I skadeståndsrätten skall vi fokusera på enskilda offer och individualiserade ansvarsmoment – inte på gärningar, gärningsmän eller samhället.”³² Grundtanken bör vara detsamma beträffande ideell skada.³³

³¹ Schultz Mårten, 2008:45

³² Schultz Mårten, 2008:46

³³ Schultz Mårten, 2008:31–46

3. En redogörelse för rättspraxis

Dominerande rättspraxis på detta rättsområde är NJA 2005 s 738, domen avgjordes i plenum och bröt den då ledande praxisen, vilken var NJA 1999 S 725. Här görs en tydligare beskrivning för de båda rättsfallen, som tidigare har nämnts i uppsatsen med en efterföljande kommentar. Efter det presenteras fyra rättsfall; som handlar om kränkingsersättning vid våld mot tjänsteman. Rättsfallen ställs mot varandra och det görs en jämförelse dem emellan. De två första rättsfallen som det görs en jämförelse mellan handlar om våld mot parkeringsvakter och de två sista rättsfallen som det görs en jämförelse mellan handlar om våld mot poliser. Utgången i de olika domarna har blivit helt olika trots att rättsfallen påminner om varandra. Vilket jag finner i hög grad intressant och därför valt att titta närmare på.

3.1. Tidigare ledande rättspraxis, NJA 1999 s 725

Detta rättsfall handlar om F.S. som har vid ett flertal tillfällen spottat i riktning mot polismannen M.R. och även rakt i hans ansikte vid ett omhändertagande enligt lagen om omhändertagande av berusade personer. Polismannen M.R. uppfattade detta i hög grad som en grov kränkning. F.S. har medgivet att denne har ofredat polismannen på detta sätt och berättar att orsaken till att han spottat på polismannen har varit att han kände sig trakasserad av polisen. F.S. var medveten om att han skulle bli åtalad om han slog eller hotade polisen och valde då att spotta istället. HD fastställer HovR:ns domslut, vilket innebär att M.R. inte är berättigad ersättning enligt 1 kap 3§ SkL för ofredandet han blivit utsatt för. Hovrätten har gjort sin bedömning utifrån ett tidigare rättsfall som HD bedömt, NJA 1994 s 395. HD understryker i detta rättsfall att en polisman under sin tjänsteutövning är tvungen att vara förberedd på ett viss mått av kränkande bemötande och även ha en större mental beredskap för detta än andra.

3.1.1. Kommentarer till NJA 1999 s 725

Polismannen M.R. har blivit utsatt för en allvarlig kränkning genom att vid ett flertal tillfällen bli spottad på under sin tjänsteutövning. Gärningsmannens syfte med det hela har varit att skada polismannen M.R. och genom hans handlande även utsätta polismannen för en stor risk att bli smittad av HIV-virus eller hepatit. Genom att polismannen M.R. kommer i kontakt med gärningsmannens kroppsvätska, finns en sådan risk och polismannen får i detta fall känna ängslan över att ha blivit smittad. Detta är psykiskt påfrestande inte bara för honom som person utan även för hans familj, vilket domstolen bör väga in i sin bedömning.

3.2. Dominerande rättspraxis, NJA 2005 s 738

Detta rättsfall handlar om att M.A.G. blev avvisad på några ställen och M.A.G. tog inte detta särskilt bra och därför ingrep poliserna, som hade i avsikt att köra hem M.A.G. men då blev M.A.G. upprörd och då valde poliserna istället att omhänderta M.A.G. enligt lagen om omhändertagande av berusade personer. I arrestlokalen ställde sig plötsligt M.A.G. upp och rusade emot S.J. och han fick tag i M.A.G. arm men M.A.G. spottade polismannen S.J. med blodblandat spott i ansiktet på bara någon decimeters avstånd och reflexmässigt slog S.J. till M.A.G. för att han inte skulle bli spottad på igen. Efter denna händelse så försökte flera poliser att få in honom i en cell, och då använde han hela sin kropp och gjorde ett kraftigt motvärn mot poliserna. M.A.G. hävdar att han spottade på polismannen eftersom denne slagit honom och han vidmakthåller även att han inte gjorde något motstånd. Polismannen som blev utsatt för spottloskan, S.J. har varit orolig över att han blivit smittad av någon sjukdom som exempelvis HIV eller Hepatit och har känt ängslan under tiden han väntat på provsvaren. HD faststället hovrättens domslut. Polismannen S.J. blir beviljad skadestånd för de psykiska lidande han blivit utsatt för när han väntat på provsvaren.

3.2.1. Kommentarer till NJA 2005 s 738

Ett av skälen till att HD bedömde som de gjorde i detta rättsfall kan vara att de anser att omedelbar beröring av en annan individs kroppsvätskor är i högre grad personligare än om en individ blir knuffad eller verbalt attackerad. Vad som gör denna spottloska så personlig är att den inkräktar på polismannens privata sfär, hans ansikte. Det kan hända att HD hade valt att döma på ett annat sätt om bespottningen hade skett på ett annat område på polismannens kropp än i ansiktet. Det skulle med ganska hög sannolikhet inte föra med sig känslor om kränkning av det personliga området på samma sätt.³⁴ HD bedömde att polisen inte gjort något olämpligt under gripandet och HD gjorde då bedömningen att bespottningen var en i hög grad förnedrande och skymflig handling och av allvarligt kränkande art och polismannen blev därför beviljad kränkingsersättning enligt 2 kap 3§ SkL.³⁵ HD:s dom skulle kunnat sätt annorlunda ut om polisen agerat olämpligt.

3.4. Mål 1: Hovrätten för Skåne och Blekinge, mål 2007-03-22, B 492-06

Detta rättsfall är publicerat på Infotorg den 12 april 2010. Det handlar om att Lindblad ställt sin bil på ett olämpligt ställe och Lindström som arbetar som parkeringsvakt skrev då ut en parkeringsbot eftersom bilen var felparkerad. Lindblad och Lindström blev då ovänner och började smågräla. Lindblad uttalade bland annat att Lindström kunde stoppa upp parkeringsboten någonstans. Lindblad upplevde att han blev bortknuffad av Lindström och samtidigt gestikulerade Lindblad, vilket gjorde att Lindblad träffade Lindströms mössa av en olyckshändelse och hans mössa ramlade då av. Därefter uppger Lindblad att han lämnade platsen men Lindström hävdar att Lindblad skrek att finge han se Lindström på ett övergångsställe skulle han köra över honom. Lindström hävdar även att Lindblad smällde till honom och att han förorsakade genom detta svullnad och en mindre blödning i näsan samt smärta. Hovrättens argumentation för deras bedömning är motsatsen till bedömningen i mål 2. Hovrätten bedömer i detta mål att parkeringsvakter inte är en befattningshavare som ska behöva acceptera överhängande fara och handgripligheter under arbetstid.³⁶

3.4.1. Kommentarer till mål 1

Denna hovrättsbedömning stämmer inte överens med praxis vilken säger att parkeringsvakter ska ha högre tolerans än en vanlig person som blir utsatt för våld innan kränkingsersättning blir aktuellt. Parkeringsvakter ska inte behöva bli utsatta för handgripligheter under sin tjänsteutövning men det ska ha en högre tolerans ifall det blir utsatta för det. Parkeringsvakten har inte blivit utsatt för någon högre grad av våldsamhet utan har blivit utsatt för en smäll som givit honom svullnad och en mindre blödning och lite smärta. Hovrätten har med rätt hög sannolikhet dömt med utgångspunkt i att Lindblad inkräktar på parkeringsvaktens personliga sfär och att han tillfogat honom både smärta och en blödning. Vilket innebär att hovrätten gjort en bedömning utifrån förarbetena för 2 kap 3§ SkL där de värnar om befattningshavaren privata sfär. Smällen har varit inom parkeringsvaktens privata sfär och därför har det beviljat skadestånd.

3.3. Mål 2: Malmö tingsrätt, mål 2010-02-04, B 10001–09

Detta tingsrättsfall är publicerat på Infotorg den 15 februari 2010. Rättsfallet handlar om en parkeringsvakt som inte blev beviljad skadestånd. En kvinnlig parkeringsvakt blev överfallen av

³⁴ Andersson, Håkan. 2005:6

³⁵ Andersson, Håkan. 2005:1-2

³⁶ Dom 2007-03-22, B 492-06

en manlig taxichaufför när parkeringsvakten höll på att skriva parkeringsböter. Parkeringsvakten lade märke till en man som närmade sig henne och när mannen kom fram till henne tog han ett grepp med ena handen om hennes hals. Det hela gick väldigt fort och taxichauffören släppte parkeringsvaktens hals och parkeringsvakten meddelade att en polisanmälan skulle göras och hon uppmanade taxichauffören att inte lämna platsen. Taxichauffören valde att åka därifrån och sa till parkeringsvakten innan han åkte därifrån att han kommer att jaga henne till döddagar och att hon kunde suga hans kuk. Parkeringsvakten blev inte beviljad kränkningssättning för kränkningen som hon blivit utsatt för. Tingsrättens argumentation för detta var att parkeringsvakten inte blivit utsatt för en allvarligare kränkning än vad en befattningshavare inom detta yrke kan räkna med.³⁷

3.3.1 Kommentarer till mål 2

Tingsrättens dom är i överensstämmelse med praxis, där det framgår att parkeringsvakter och andra anställda inom yrken där motstånd kan förekomma kan förväntas ha en högre tolerans, än en person som inte är verksam inom ett utsatt yrke. Tingsrättens dom talar för att parkeringsvakter ska vara beredd på att uppleva angrepp mot sin privata sfär. Tjänstemannen har valt ett yrke som kan uppröra människor när denne utövar sin arbetsuppgift men det kan omöjligen innebära att parkeringsvakten ska behöva möta ett sådant våld som det är tal om i denna situation. Attacken är riktad mot arbetstagarens personliga område, hennes hals. Ett område som inte omfattar hennes roll som parkeringsvakt utan det är ett område som tillhör den privata sfären. Genom att angreppet är riktad mot parkeringsvakten som privatperson borde hon blivit beviljad skadestånd. Förarbetena till 2 kap 3§ SkL poängterar att en tjänsteman inte ska behöva finna sig i övergrepp mot den privata sfären. Genom att bli utsatt för ett sådant angrepp, ska befattningshavaren bli beviljad skadestånd. Jag ställer mig kritisk till tingsrättens dom och tycker att de gjort en felaktig bedömning.

3.4.2. En jämförelse mellan mål 1 och mål 2

Något de båda målen har gemensamt är att gärningsmannen inkräktat på den skadelidandes privata sfär men ändå har de två olika domstolarna bedömt de två målen olika. Det är två olika domstolar och det är oklart om tingsrätten känt till hovrättsdomen men jag fäller omdömet att det inte har någon betydelse. Förarbetena till regeln i 2 kap 3§ SkL belyser att vad som är av grundläggande vikt är om attacken är i hög grad riktad mot tjänstutövarens privata sfär, vilket det är frågan om i båda fallen.³⁸ Det avgörande i målet är hur mycket våld en parkeringsvakt ska finna sig i sin tjänsteutövning. Hovrättens argumentation i det första målet för att en parkeringsvakt inte ska behöva ha tolerans för att mötas av våldshandlingar i sitt arbete, verkar vara helt främmande för tingsrätten som nekar skadestånd till parkeringsvakten som blivit utsatt för grövre våld än i det första målet. Domstolarna har valt olika rättskällor i sin bedömning och därför blir utgången olika i de två målen. Tingsrätten har med hög sannolikhet gjort sin bedömning utifrån praxis och hovrätten har gjort sin bedömning utifrån förarbetena till 2 kap 3§ SkL där de värnar om befattningshavarens privata sfär.

3.5. Mål 3: Växjö tingsrätt

Detta rättsfall är publicerat i smålandsposten den 4 juli 2009. Det handlar om två polismän som blir skullade varav en polisman skullades så kraftigt att blodvite uppstod vilket medförde att polismannen fördes till sjukhus för att sy ett sår på höger ögonbryn. Polismannen beskriver i förhöret att skullningarna upplevdes göra mycket ont och att det svartnade för ögonen.³⁹ Under

³⁷ Dom 2010-02-04, B 10001-09

³⁸ Andersson, Håkan. 2005:1-2

³⁹ [http://smp.se/nyheter/vaxjo/polis-skallades-i-huvudet-men-nekas-skadestand\(1408262\).gm](http://smp.se/nyheter/vaxjo/polis-skallades-i-huvudet-men-nekas-skadestand(1408262).gm)

det pågående angreppet hamnade polismannen i underläge och hamnade under angriparens liggandes på rygg, ansikte mot ansikte. Polismannen försökte vid något tillfälle beskydda sig och då gick angriparen till attack mot polismannens finger med sina tänder, polismannen upplevde detta som en smärtsam upplevelse då mannens bitattack pågick i några sekunder. Polismannen yrkade på 10 000 kr i skadestånd för kränkning utan framgång, även den andra polismannen yrkade på 7000 kr i skadestånd för skallningen men även han fick ett nej. Tingsrätten motiverar sitt beslut med att den 29 åriga mannen redan innan skallningarna var aggressiv och då har det ingen betydelse om skallningarna uppfattades som att de kom plötsligt. Polisinspektör Hans Qvant som var yttre befäl vid den aktuella situationen, han menar att tingsrättens bedömning är upprörande. Gärningsmannen har i denna situation inkräktat på polismannens personliga område och Qvant menar att ingen polis ska behöva tolerera denna behandling. ”Det här är det grövsta fysiska våldet mot en polisman som jag på något sätt varit inblandad i under mina närmare 30 år som polis, säger Hans Qvant och tillägger: Skallningarna är mycket kränkande inte minst eftersom polismannen i ett underläge utsattes för våldet.”⁴⁰ Den 7 september uppger smålandsposten att hovrätten har valt att inte pröva målet.⁴¹

3.5.1. Kommentarer till mål 3

Det är svårt att förstå hur tingsrätten kan ha bedömt målet som det har gjort. En polisman ska ha en mental beredskap för att ställas inför och mötas av våld i sitt yrke men i detta fall har polismannen utsatts för ett direkt angrepp mot sin personliga sfär, sitt huvud. Polismannen har utsatts för en allvarlig kränkning och borde ha rätt till kränkingsersättning.⁴² Även om gärningsmannen är våldsam redan innan skallningarna, kan inte det innebära att den våldsamma angriparen kan skälla polisen blodigt och inte bli ansvarig för kränkningen. Den 29 åriga mannen har av allt att döma utsatt polismannen för ett skymfligt direkt angrepp mot polisens personliga sfär. Polismannen har varit rädd och känt förnedring när han i denna situation har varit i underläge under angreppet. Allting tyder på att polismannen borde ha blivit beviljat skadestånd för kränkningen. En polisman ska inte behöva uthärda att bli skallad under sin arbetstid och ett besök på sjukhuset ska inte ingå i arbetsuppgifterna för en polis. Enligt förarbetena till 2 kap 3§ SkL där de värnar om befattningshavarens privata sfär borde polismannen blivit beviljad kränkingsersättning.

3.6. Mål 4: Svea hovrätt, mål 2009-09-04, B 4693-09

Detta rättsfall är publicerat på Infotorg den 15 mars 2010. Catherine blev en kväll förargad över polisens handlande mot två av hennes kamrater. Polismannen uppmanade Catherine att ta sig ifrån platsen och pekade ut vägen därifrån och då gav hon, polisen en snytning. Polismannen och Catherine är inte överens om hur det hela har gått till. Polismannen hävdar att han hjälpte Catherine bort från platsen med ett grepp om hennes skuldra och en liten knuff åt rätt håll. Polismannen ägnade sedan inte Catherine mer av sin uppmärksamhet och i samma veva som polisen vrider sig om, känner han en smäll med Catherines hand över hans ansikte och ögon. Polismannen upplevde smällen som väldigt smärtsam och han led flera dagar av smärta och hans såg suddigt i många dygn. Catherine hävdar att hon och polismannen hade en rejäl diskussion och att han då tog tag i Catherine för att hjälpa henne att lämna platsen och därefter upplevde Catherine det som att polismannen gav henne en rejäl knuff iväg. Hon reagerade då helt utan uppsåt med att smälla till honom med vänster hand i ansiktet. Catherine är högerhänt och menar därför att smällen inte kan ha varit kraftig. Hon var onykter under händelseförloppet men kommer ihåg det inträffade väldigt bra.

⁴⁰ [http://smp.se/nyheter/vaxjo/polis-skallades-i-huvudet-men-nekas-skadestand\(1408262\).gm](http://smp.se/nyheter/vaxjo/polis-skallades-i-huvudet-men-nekas-skadestand(1408262).gm)

⁴¹ [http://smp.se/nyheter/vaxjo/inget-skadestand-for-skallad-polis\(1509034\).gm](http://smp.se/nyheter/vaxjo/inget-skadestand-for-skallad-polis(1509034).gm)

⁴² SOU 1992:84 s 245

Det fanns ett vittne på plats som såg hela händelseförloppet med smällen. Ögonvittnet Lars Östh berättar att det var en kraftig smäll som inte går att mista sig på att den var riktad mot polismannen. Ögonvittnet Östh uppger även att smällen var så pass hård att det gick att höra en rejäl klatsch som sa pang. Tingsrätten bedömer att ögonvittnet Östh är trovärdigt och har valt att gå på hans linje om att smällen var kraftig och oväntad. Tingsrätten bedömer att poliser ska vara beredda på motstånd och fysiska attacker i sitt yrke men i detta enskilda fall gör tingsrätten bedömningen att Catherine attackerade polismannen utan att han varit beredd på det. Smällen uppkom i en situation som polismannen inte kunnat förutsäga. Tingsrätten gör då bedömningen att polisen ska ha rätt till kränkingsersättning eftersom denna uppkomna situation inte var något polismannen hade kunnat räkna med. Situationen var ingen påföljd av en arrestering så polismannen kunde inte förutsäga denna situation och blir därför beviljad kränkingsersättning. Hovrätten gör samma bedömning efter att ha tittat på fotografier där det framgår att slaget var kraftigt.

Nämndemannen Raouf Ayoub är av en annan åsikt och är skiljeaktig, han menar att polismannen borde vara förberedd på att handgripligheter kan förekomma i hans yrke. Raouf Ayoub bedömer att polisen inte har rätt till kränkingsersättning på den grunden att Chatrine skulle ha allvarligt kränkt polismannen i den grad som följer av 2 kap 3§ SkL och som ger rätt till ersättning.⁴³

3.6.1. Kommentarer till mål 4

Jag tycker att Raouf Ayoub bedömning är mer rättmätig än majoritetens. Polismannen var delaktig i den handling som gjorde Catherine upprörd från början. I prop. 2000/01:68 står det att det ska ha skett något utöver det vanliga för att det ska räknas som en allvarlig kränkning. Polisen borde ha kunnat hantera denna situation eftersom det är en vanlig arbetsuppgift att ta hand om aggressiva personer.

Jag anser inte att Catherine har inkräktat på polisens personliga område mer än vad han kan räkna med när han knuffar bort en redan upprörd och alkoholpåverkad person. Hovrätten verkar ha bortsett helt ifrån att polisen faktiskt tog tag i Catherine och knuffade bort henne från platsen, vilket både polisen och Catherine har uppgett har inträffat. Hade inte polisen gjort det är det inte alls säkert att Catherine hade slagit till polismannen. Catherine kan ha upplevt denna handling som provocerande från polisens sida. Att polismannen tar tag i Catherine som redan är upprörd och sen knuffar bort henne kan vara provocerande speciellt när hon inte är nykter. Polisen kunde istället vänligen bett Catherine att lämna platsen. Jag skulle inte vilja uttrycka det så att polisen har provocerat fram slaget, men att han var delaktig i händelseförloppet som resulterade i detta slag.

Polisen har inte blivit utsatt för en så allvarlig kränkning som 2 kap 3§ SkL kräver för att bli beviljad kränkingsersättning. Smällen är en konsekvens av knuffen från polismannens sida. Han bör som polis kunna hantera situationen på ett bra sätt och vara beredd på att våld kan förekomma. Jag argumenterar gärna som hovrätten gjorde i det förra polisfallet: ”En polisman i tjänst måste ha beredskap för att mötas av visst våld och ha en större mental beredskap för detta än andra personer”.⁴⁴

3.6.2. En jämförelse mellan mål 3 och mål 4

Det som skiljer dessa två rättsfall ifrån varandra är polismännens beredskap inför att mötas av våld. I mål 3 är gärningsmannen aggressiv redan innan polisen vidtar åtgärder, vilket medför att

⁴³ Dom 2009-09-04, B 4693-09

⁴⁴ Dom 2005-12-01, B 2409-05

poliserna är beredd på ett aggressivt bemötande. Medan i mål 4 är gärningsmannen lugn och blir hastigt aggressiv när polisen inte är beredd på det. Det är den stora skillnaden i dessa två mål och den avgörande skillnaden till varför utgången i det båda målen blir olika. Jag förstår det men tycker att en lagändring bör göras. Det ska inte vara acceptabelt att en tjänsteman blir skullad blodigt och domstolen inte beviljar kränkingsersättning för den tjänstemannen. Medan en tjänsteman som blir utsatt för en smäll i ansiktet anses ha rätt till kränkingsersättning. Vad jag tycker är av väsentlig vikt i mål 4 är att polisen ger gärningsmannen en knuff, en obefogad knuff enligt mitt synsätt. Det är polisen som börjar med handgripligheterna men blir ändå beviljad ersättning. Medan i mål 3 så gör poliserna ett ingripande mot den aggressiva personen och blir då bemött med skallningar och hamnar i underläge. I det läget borde domstolen ha bedömt att det inte längre är yrkesrollen som blir attackerad utan att det är personen bakom uniformen som nu är attackerad.

4. Slutdiskussion

När jag började mitt skrivande var jag av den åsikten att rättsväsendet alltid stod bakom ryggen på polisen. Under mitt uppsatsskrivande har jag insett att min tidigare uppfattning inte stämmer överens med verkligheten alla gånger. Att Högsta domstolen tidigare varit motvilliga till att ge kränkingsersättning till poliser, det var något nytt för mig. Denna uppsats har fått mig att öppna ögonen för vilken förvrängd inställning jag tidigare har haft till rättssystemet. Jag har istället under mitt arbete med uppsatsen ställt mig kritiskt till hur domstolen bedömt många fall, där poliser och parkeringsvakter fått utstå våldshandlingar från allmänheten utan att få en upprättelse från domstolen.

Mål 3 som jag tar upp i min resultatdel är ett belysande exempel på att något är fel med lagstiftningen, när det är frågan om kränkingsersättning vid våld mot tjänsteman. Även om en person är aggressiv innan polisen vidtar åtgärder, så borde inte det vara ett skadeståndsrättsligt beskydd för den aggressiva personen. Rättspraxis ska inte beskydda brottslingen, vilken den i nuläget gör enligt min mening. Även om en polisman har en större mental beredskap inför att mötas av våldet när det är medveten om att personen är våldsam så går det inte att mentalt förbereda sig inför att bli skullad. En skallning kan omöjligen vara inom ramen av vad som är acceptabelt. Resonemanget att tjänstemannen ska tolerera mer vid ett gripande av en aggressiv person, det förstår jag eftersom det blir en dold förutsättning när personen är våldsam. Men den väsentliga frågan är: Hur mycket mer?

Gränsen för parkeringsvaktens tolerans till att bli bemött av våld under sin tjänsteutövning är i dagsläget inte fastställt. De visar de två domar jag presenterar i min redogörelse för rättspraxis speciellt när målen ställs mot varandra. Att en parkeringsvakt kan bli utsatt för ett stryptag och inte blir beviljad skadestånd rimmar dåligt med kränkingsersättningens ändamål som är att skydda individen från att bli utsatt från situationer som framkallar känslor av rädsla, skam och förnedring. I dag känner parkeringsvakten en viss olust under sin tjänsteutövning, de visar på att lagstiftningen har misslyckat med att uppfylla sin huvudsakliga funktion. Rättspraxis har i detta mål rättfärdigat brottslingens handling och anser att ett övergrepp på en tjänsteman som utför sitt arbete korrekt är fullt acceptabelt. Detta på grund av att det bär uniform och utövar ett yrke som kan uppröra många. Domen är för mig obegriplig i den betydelse att domstolen menar på att en parkeringsvakt i sin tjänsteutövning skall finna sig i att bli utsatt för en sådan allvarlig kränkning som ett stryptag innebär. En parkeringsvakt har inte den utbildningen eller kunskapen i att mötas av ett sådan pass aggressiv person. Vilket innebär att en parkeringsvakt inte ska behöva acceptera att bli utsatt för en våldshandling utan att lagstiftningen står på tjänstemannens sida och individen får upprättelse.

Vad som är ett genomgående problem när domstolen dömer är vilken rättskälla det väljer att använda sig av. I min resultatdel syns den tydliga skillnaden markant vid en närmare granskning av målen 1 och 2. Valet av rättskälla vid bedömningen av det juridiska problemet kring våld mot tjänsteman är av betydande vikt. En dom kunde ha sätt ut på ett helt annat sätt om det valt att gå på en annan linje. Min argumentering presenterar jag på följande vis: Om tingsrätten förde samma resonemang i mål 1 som det gjorde i mål 2, kommer domen inte bli densamma. Den kommer bli den motsatta. Då skulle parkeringsvakten med stor sannolikhet inte blivit beviljad skadestånd, eftersom en smäll inte skulle räknas som en allvarlig kränkning och tingsrätten argumenterar för att parkeringsvakter ska ha en högre tolerans inför bemötande av våld. Samma problem skulle uppstå om hovrätten förflyttar sitt resonemang från mål 1 till mål 2. Då skulle parkeringsvakten med stor sannolikhet blivit beviljad ersättning för den allvarliga kränkningen att bli utsatt för den överhängande fara och handgriplighet ett stryptag innebär.

Min inställning till Schultz kritiska synsätt på kränkningsbegreppet är jag positiv till. Jag tycker att han har många bra och värdefulla synpunkter som bör uppmärksammas. I skadeståndsrätten är kausalitetskravet den huvudsakliga komponenten och Schultz ställer sig kritisk till HD som yttrar sig om att det finns ett kausalitetskrav även inom kränkningsbegreppet. Precis som Schultz ställer sig frågande till detta, gör även jag det. Jag är intresserad av att få veta hur ett kausalitetskrav går till när kränkningen och handlingen är detsamma och vid den praktiska bedömningen utgår domstolen endast från handlingen utan att ta hänsyn till individens skada. Det är alltså praktiskt taget omöjligt att det finns ett kausalitetskrav vid bedömningen om individen blivit kränkt. Det gör att jag direkt ställer mig frågan till varför HD påstår att det finns ett kausalitetskrav. Men jag tror mig veta vilket kausalitetskrav det syftar på och det är inte ett traditionellt kausalitetskrav där man bedömer orsakssammanhanget mellan skadan och handlingen. Det HD syftar på är nog situationer där domstolen utreder om en tjänsteman har provocerat fram en handling, alltså sambandet mellan den skadelidandes handling i kränkningssituationen och gärningsmannens kränkande handlingssätt. Detta i syfte till att ta reda på om gärningsmannen agerande är riktat mot privatpersonen bakom uniformen eller till individens yrkesroll. Det är alltså inte ett traditionellt kausalitetskrav det är frågan om enligt min mening.

Schultz ställer sig även kritisk till hur bedömningen av skadeståndet går till och påstår att det är en kollektiv metod och inte en traditionell individuell bedömning utifrån den enskilda individens situation och jag köper hans resonemang rakt av. Det borde vara av betydande vikt att utgå från den individuella personens situation istället för att döma ett fall utifrån hur en person typiskt sett borde reagera på handlingen som personen har blivit utsatt för. Jag håller med honom i hans ord om att denna kollektiva metod är ett främmande inslag i ett för övrigt individuellt rättsområde. Jag tycker att detta borde uppmärksammas av den anledningen att det är av stor betydelse vid bedömning av ett mål. Det skulle innebära att man riktar in sig på påföljden av handlingen, alltså skadan för den enskilda personen. För även om två individer varit med om samma händelser innebär det två upplevelser. Därför anser jag att det är felaktigt av domstolen att bedöma händelsen med utgångspunkt i hur en individ generellt skulle ha upplevt händelsen. Mitt första argument för det är att förståelsen för domstolens beslut skulle öka från allmänhetens sida, mitt andra argument är att kausalitetskravet skulle bli en naturlig del i bedömningen av kränkningserättningen. Kausalitetsbedömningen är en förutsättningen när en individuell metod används för att fastställa om ersättning blir aktuell medan en kausalitetsbedömning är omöjlig att använda sig utav vid en kollektiv metod. En granskning på den enskildas situation blir aldrig aktuell i dessa situationer.

Det är en lysande framställning som Schultz har i sin tredje problemställning, där han ställer sig frågan varför det är den skadelidande som ska utfå skadeståndet och inte någon annan istället. Svaret på den fråga, kan uppfattas som självklar och det är därför hans frågeställning är så briljant. Hans frågeställning är helt klart befogad eftersom det inte är skadan som ersätts utan det

är själva kränkningen som ersätts enligt kränkningensbegreppet och då är hans fråga av väsentlig vikt. I bedömningen måste en skada konstateras och det krävs att individen som blivit utsatt för kränkningen har blivit skadad. Vilket är skälet till att det är just den individen som blir beviljad ersättning. Frågeställningen är i högsta grad intressant anser jag eftersom precis som han skriver är det inte en självklarhet att det är offret som ska ha ersättningen när det är kränkningen som ersätts och inte skadan. Något lagstiftarna bör tänka på i framtiden.

Avslutningsvis vill jag bara tillägga att lagstiftningen går åt rätt håll genom att rikspolisstyrelsen engagerad sig och argumenterar för att det behövs en ny lagstiftning som ger utsatta tjänstemän rätt till kränkningensersättning. De två skrivelserna som de gjorde var utan tvivel en betydande del i genomslaget med plenum avgörandet NJA 2005 s 738. Detta avgörande var ett genombrott för polisens rätt till ersättning genom lagregeln 2 kap 3§ SkL. Lagstiftningen gällande parkeringsvakter är fortfarande osäkert men genom målet med parkeringsvakten som blev utsatt för stryptaget, tror jag att förändringar på den fronten kommer att ske inom snar framtid. Jag kommer följa rättsutveckling med spänning. Polisens rätt till kränkningensersättning har förändrats markant till det bättre bara under de senaste tio år. Vilket gör att jag blir villrådig kring målet där polisen blev skullad ett flertal gånger och inte blev beviljad ersättning av tingsrätten. Därför ställer jag mig frågorna: Är detta ett steg bakåt i rättsutvecklingen för polisens rätt till kränkningensersättning? Eller kommer målet bli av betydande vikt i framtidens rättsutveckling? Det återstår att se.

4.1 Fortsatt forskning

Under arbetets gång har jag uppmärksammat ett betydande problem vid bedömningen av kränkningensersättningen. Jag har en uppfattning om att det skulle behöva ske vissa förändringar i lagstiftningen. Jag anser att lagstiftningen skulle behöva granskas vidare vad gäller polismännens möjlighet till ersättning när det griper aggressiva personer. Att en person är aggressiv innan polisen gör ett gripande borde inte vara ett skadeståndsrättsligt beskydd för den aggressiva personen. Rättspraxis ska inte beskydda brottslingen, vilken den i nuläget gör enligt min mening. Lagstiftningen borde se annorlunda ut när det kommer till gripande av aggressiva personer.

Även om en polisman har en större mental beredskap inför att mötas av våldet när det är medveten om att personen är våldsam så går det inte att mentalt förbereda sig inför att bli skullad. Att tycka att poliser ska vara förberedda på det, är inte realistisk enligt min mening. Det spelar ingen roll hur bra utbildning och beredskap individen har inför att mötas av våldshandlingar. En skullning kan omöjligen vara inom ramen av vad som är acceptabelt och i synnerhet inte flertal skullningar. Det är polismannens arbetsuppgift att vidta åtgärder när en aggressiv person är en fara för allmänheten men det är inte polismannens arbetsuppgift att finna sig i att mötas av vilket våld som helst. Lagstiftarna måste tänka om och inse att det är en större fara att bemötas av en aggressiv person än av en lugn person som plötsligt blir aggressiv. Resonemanget att tjänstemannen ska tolerera mer vid ett gripande av en aggressiv person, det förstår jag eftersom det blir en dold förutsättning när personen är våldsam. Men den väsentliga frågan är: Hur mycket mer? Som det är nu är det inte acceptabelt att en polis ska behöva vara orolig för att samhället inte står på deras sida om det blir bemött av en så allvarlig kränkning som skullningar innebär. Det kommer leda till att polismän väljer sin egen säkerhet före samhällets, vilket blir ett problem i lagutövningen. Jag skulle vilja driva rättsutvecklingen framåt i denna fråga.

5. Källförteckning

Kommittébetänkande

SOU 1992:82 Ersättning för kränkning genom brott.

Proposition

Prop. 2000/01:68 Ersättning för ideell skada.

Litteratur

Bengtsson B, Strömbäck E. *Skadesständslagen: En kommentar.* Solna : Nordstedts Jurid AB, 2008.

Hellner J, Radetzki M. *Skadeståndsrätt.* Stockholm: Nordstedts Juridik AB 2008.

Schultz Mårten. *Kränkning Studier i skadeståndsrättslig argumentation.* Stockholm: Jure Förlag AB, 2008.

Artiklar

Andersson, Håkan: Kränkningers ersättning - spott och spe för yrkespersoner, Infotorg, (2010-05-04.) <http://www.5.infotorg.se/> s. 1-6

Schultz, Mårten: SvTJ 2008 s.37 Kritik mot kränkningens begreppet

Internet

<http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/07/95/76/fa8cf28f.pdf> (2010-05-08)

<http://www.brottsoffermyndigheten.se/default.asp?id=1693> (2010-05-10)

[http://smp.se/nyheter/vaxjo/inget-skadestand-for-skallad-polis\(1509034\).gm](http://smp.se/nyheter/vaxjo/inget-skadestand-for-skallad-polis(1509034).gm) (2010-05-16)

[http://smp.se/nyheter/vaxjo/polis-skallades-i-huvudet-men-nekas-skadestand\(1408262\)](http://smp.se/nyheter/vaxjo/polis-skallades-i-huvudet-men-nekas-skadestand(1408262))
(2010-05-16)

<http://www.dn.se/sthlm/grymtning-gav-200-kronor-i-boter-1.812227> (2010-05-20)

6. Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen
NJA 1999 s 725

Högsta domstolen
NJA 2005 s 738

Hovrätten över Skåne och Blekinge.
Dom 2007-03-22, B 492-06

Svea hovrätt
Dom 2009-09-04, B 4693-09

Malmö Tingsrätt
Dom 2010-02-04, B 10001-09